

հոն տակաւ իրենց գայթակղեցուցիչ
օրոմները : Այս գողութիւնի ծամբանե-
րուն մէկն է բարոյականին ազատ ու
անկախ ըլլալը պնդել, և բաժնել զա-
նիկայ ճշմարիտ կրօնքի հետ ունեցած
կապակցութենէն, և թողուլ մի մի-
այն մարդկային խղճին ու դատմանը
ձեռք : Այլ ասկէ սկսեալ տակաւ յա-
ռաջ երթալ և մերկացնելով քրիս-
տոնէութեան միակ ճշմարիտ կրօնքը
մարդկան բարուցն ու վարուց վերայ
ունեցած զօրութենէն ու ազդեցու-
թենէն, քակել անոր հիմնական էա-
ցուցիչ յատկութիւնները . այն է
քրիստոնէական կրօնքին աստուածե-
ղէն սկզբնաւորութիւնը և անոր
փրկարար զօրութիւնը, որ է իւր
վախճանականը :

ԳՐԸԳԻՏԵԿԱՆ

=====

Ասայի վարժապետ Նէյնի :

(Տես էրես 6) :

Աոր ժամանակն եղաւ Առանայի ժո-
ղովը զոր Ա եւոն թագաւորի հրամա-
նաւը կազմուեցաւ, Վրիգոր Անա-
ւարդեցիին մահուանէն անմիջապէս
ետքը . որոյ կարծեացն եւս համամիտ
ըլլալով Ա եւոն, ուղեց որ նոր կա-
թողիկոսի ընտրութեան առթիւ՝ ա-
նոր գրով թողուցած դաւանութեան
գիրն ալ ընդունել տայ նորընտիր կա-
թողիկոսին և բոլոր ազգին : Այն ըն-
պատակն որովհետեւ մի միայն Ասայ-
եայ վարդապետին վերայ է, և ոչ ազ-
գային անցքերուն, վասն որոյ խօս-
քերնիս ամփոփելով կ'ըսեմք՝ թէ յի-
շեալ մեծ վարժապետը կարեւոր դեր
մի ունեցաւ սոյն ազգային կրօնական
խնդրոյս մէջ : Արովհետեւ արդէն կը

ճանչնար Վրիգոր Անաւարդեցիին հո-
ռոմասէր ոգին, վասն որոյ երբ իւր
կենդանութեանը սոյն նպատակիս
համար ժողով մի ընել ու գելով, մաս-
նաւոր գրով մի ծանայց Ասայի վար-
դապետին և խնդրեց որ ինքն ալ գայ
անձամբ ներկայ գտնուի ժողովքին,
որուն մեծ կարեւորութիւն ու ազ-
դեցութիւն կրնար տալ իւր ներկայ-
ութիւնը, Ասայի ոչ միայն չընդու-
նեց կաթողիկոսին հրաւերը, այլ և
նոյն ժամանակէն միտքը դրաւ անոր
կարծեացն ու ջանիցը դէմ զինուիլ .
ինչպէս և բրաւ ալ անոր մահուանէն
յետոյ 1307 ին եղած ժողովքին դէմ
վիճելով, անոր ապօրինաւորութիւնը
մէջ բերելով, որ առաւել աշխարհա-
կանայ ժողով էր քան թէ եկեղեցա-
կանաց . որովհետեւ թագաւորն և
իշխանազունք բռնութեամբ կ'ուզե-
ին ընդունել տալ Վրիգորի Անաւար-
դեցւոյն Վաւանութեան թուղթը՝
սպառնալով այսպէս . « Այն ոք սուրբ
ժողովոյս օրինադրութեան ընդդիմա-
նալ . զի մի ընդ պատուհասիւք գիցի,
և մասն և բաժին ընդ հերետիկո-
սացն ընկալցի » :

Ասայի վարդապետ ընելով այսպիսի
ժողովքի հանգամանքները, ուր փո-
խանակ Վրիստոսի հեղութեանը թա-
գաւորական բռնութիւնը կը տիրէր,
չըջան մի տալով իւր հայրենասէր ե-
րակներուն մէջ եռացած արեանը,
զոր կարծես թէ Վ եւոնդեանց՝ այն
սրբասուն քահանայից արիւնն էր որ
կը շնչէր, սկսաւ բանիւ և գրով ընդ-
դիմանալ, զգուշացնելով զազգը
նոյն ժողովքին գաղտնի նպատակնե-
րուն դէմ, որ էր բռն իսկ քաղաքա-
կանութիւնը Ալիլիկիոյ դահլիճին, զոր
հաստատ պահելու համար, անխոր-
հրդաբար յանձնառու եղած էին ազ-
գային եկեղեցւոյ ազատ իշխանու-

Թիւնը անոր մատնել, և թէ երբէք պիտի կարենային այս անդարմանելի զոհողութեամբ ալ կանգուն պահել ցարդ ազգային դրօշը . և պատմութիւնը մեզ կը ցուցնէ մեր կործնաց ճշմարտութիւնը , երբ լատինասէր լուսինեան իշխանի մի¹ անպտուղ աշխատութիւնները միտք բերելու ըլլայ Լւերոպիոյ դահլիճներուն քով :

Լյուպէս ուրեմն իմաստութեամբ գուշակելով Լյուպի , թէ եկեղեցական իշխանութեան մի իւր սեփական ծէսերովը մէկտեղ փոխուելովն ալ կարելի չպիտի ըլլայ քաղաքականութիւնը հաստատուն պահել ընդդէմ ժամանակին դէպքերուն բուռն հասանցը . փասն որոյ ամենայն զօրութեամբ ախոյան հանդիսացաւ իւր մայրենի եկեղեցւոյ բազմադարեան իրաւասութեանն ու սահմանադրութեանց ընդդէմ օտար եկեղեցւոյ եկամուտ վարդապետութիւններուն :

Հայաստանի վարժապետը սոյն եկեղեցական յեղափոխութեան մէջ առաւել եւս փայլեցոյց իւր դրական հանձարը . իւր գրիչը որ սոյն առթիւ մէջ գործածեց , յայտնի կը ցուցնէ զայն : Յաւալին այն է՝ որ այս աստիճանադրին սիրովը և ազգային եկեղեցւոյ նախանձովը վառուած երեւելի դրագէտ մի հազիւ թէ իւր առումները և եթ արժանի սեպուած է Հայ մատենագրաց կարգին մէջ դասուելու , առանց յիշատակուելու և ոչ իւր դրաւոր երկասիրութիւնները² : Սենք առ այժմ անոր գեղեցիկ և վայելուչ ոճոյն և հայեցի դպրութեան մէջ ունեցած ընտիր ճաշակին մէկ օրինակ տալու համար , մէկ ճառը

մէջ կը բերեմք հոս , զոր Լյուպէս ժողովքէն երկու տարի ետքը գրած է , այսինքն ի թուին Հայոց 28-ը (1309) , և մեր ձեռագիրը ուսկէ պիտի հանեմք , գրեթէ յիշեալ ժողովքէն քիչ տարի յետոյ գրուած է :

« Արդիք մարդկան մինչեւ յե՞րբ էք խտասիրաք . ընդէ՞ր սիրէք զնանրութիւն , և խնդրէք զստութիւն , ասէ ուրեմն յիւրում՝ բանսն երանելին Վաւիթ : Լյու ես զնորայն առբերելով վերաձայնեցից յիմումս ժամանակի . Սինչեւ յե՞րբ սրամաութիւն , մինչեւ յե՞րբ անձնահաճութիւն . մինչեւ յե՞րբ ակնառութիւն : Եւսմ է և ինձ այժմ գլխաւորայն բարբառել : — Ինչէ՞ր բնաւ հերձուածք են ի ձեզ : — Սի ազգ , մի լեզու . ոմն՝ ես Պաւղոսեան . ոմն՝ ես Լյուպաւղոսեան . զիւր վիճաբանութեամբ և ունայն բերմամբ :

« Քրիստոս է գլուխ արարածոց և փրկիչ աշխարհի . և զխորդ զսի Քրիստոսն ի բազումս բաժանէք , իբրեւ զայլալեզու և զայլադէմ . ոմն յայս ինչ պարապեալ և ոմն յայն ապաքան նորաձեւութի և յանիմաստ յաճումն . զօրէն կապիի զգայարանաց նմանեալ , և ոչ մտաց իմաստից ընտրողաբար փայթ առնել : Սի է Տէր , մի հաւատ՝ ըստ անօթոյն ընտրութեան . և միոյ Տեառն հաւատոյ զխորդ առօրեայ փոփոխումն և սկըզբնաւորութիւն : Հիմն այլ որ ոչ կարէ դնել քան զեդեալն Յիսուս Քրիստոս . և այն վաղ ժամանակաւ եղաւ : Օխորդ յամենայն օր հիմնարկութիւն . յամենայն ժամ առաջարկութիւն նորադոյն սկզբմանց : Եւս զում սկզբմանքն՝ բազում խռովութեանց են պատճառք , և բազում քակման և շփոթման : Լմենայն ազգ

¹ Լեւոն Զ . իշխան Ալիկիոյ :

² Տես Պատ . Հայերէն գրութեան , երես 618 :

և թագաւորութիւն բաժանեալ աւերի, և ոչ հաստատի, ըստ տէրունական հրամանին: Օ՛ի վիճմունք և բաժանմունք՝ խռովութեան է պատճառ և ոչ խաղաղութեան. և խռովութիւնքն աւերման և ոչ շինութեան:

«Նախ՝ զայս հարցանեմ, զի ամենայն իրիք առաջարկութեան դիտաւորութիւն գոյ. և առանց դիտաւորութեան սկզբնաւորութիւն երբէք իմիք ոչ լինի: Վասն որոյ և զգիտաւորութիւն առաջարկութեան այսորիկ հարցանեմ, զի գիտացից ըզհարկաւորութի իրիս այսորիկ կամ զպիտանութիւն, զի ընդ կարեւորն և ընդ պիտանացուն՝ բազում զանազանութիւն գոյ: Եւ արդ՝ լսեմ, որպէս ասեն ստայօդ ունայնաբանութիւն, զի սէր և միաբանութիւն ասեն հաստատեսցի, և գայցեն Սակեղոյնացիք՝ և օգնեսցեն մեզ: Եւ անդ զուր և ունայն կարծեսացս այսոցիկ. զի թէ առանց լստուծոյ եղեւ և ոչ ինչ, որպէս և է ճմարիտ, ապա գալ Սակեղոյնացեացն՝ ոչ ըստ մերոց լիցի կամաց, և ոչ ըստ նոցայն, այլ ըստ լստուծոյ: Օ՛ի որպէս լսեմք, նոքա ի վաղ ժամանակաց յամենայն ժամ պատրաստին, ոչ վասն մեր, այլ գալ և ազատել զՆորոսաղէմ յանօրինաց, և ոչ յաջողի: Իսկ սէր ընդ մեզ և ընդ նոսա՝ և առանց այսր իրի՝ հայցմամբ սրբոյն հաստատուն է. և նոքա զմեզ բնաւ ոչ բռնադատեն ի մերոց սահմանաց փոփոխել. այլ թեթեւամտութեամբ

ի մերայոցս առ նոսա փութան, չընորհք իմն առնելով խնդրովս: Իսկ նոքա ոչ ի բաց կալն, այլ եւս առաւել ի մերոյն պահելն զմեզ ընդունին. և եպերեն զի բաց կալն ի մերոց սահմանացն իբրեւ զօրինադանց: Իսկ չաղկապ սիրոյ թէ էին այսպիսի իրակերտութիւն, ապա բաց ի սակաւուց ամենայն իրօք Յոյք և Սակեղոյնացիք համագործութիւն ունին. և այնքան թշնամութիւն է ի մէջ նոցա, մինչ զմիմեանս ընդ ամպարիշտս համեմատեն:

«Վանիցս անգամ Վղայեցին՝ Ներսէս յիւրում ժամանակին և ի թագաւորութեանն Հռովմոց Սանիլին՝ փոյթ արարին վասն միաբանութեան Հայոց և Յունաց, և ոչ եղեւ հնար: Եւ լաւ և քեռորդի նորին տէր Վրիգոր, և Վամբօնցին՝ Ներսէս ի նոյն ջանացին, և ընդունայն և զուր եղեւ աշխատութիւն. և մեր ոչ սրբագոյն և ոչ իմաստնագոյն գողքան զնոսին: Եւ սուրբն Ներսէս Վղայեցին վասն այսր իրի գրեալ յարեւելս, աղօթիւք խնդրել լստուծոյ, զի ըստ հաճոյիցն լստուծոյ աւարտ իրին լիցի. սրով յայտ իսկ է, թէ ոչ մարդկան հնարիւք, այլ լստուծոյ իրակերտութեամբ յաջողեսցի իրս այս, և ում որ ցաւ է վասն այսր վշտի և թշնամութեան զուր և անօգուտ վիճման, պարտի աղօթիւք առաջի լստուծոյ անկանել, և զայլս ի նոյն յորդորել. և երկրամերձ գիմօք և արտօսրաթոր պաղատանօք հաշտեցուցանել զլստուած, թերեւ դարձցի ի բարկութենէ իւրմէ որ վասն մեղաց մերոց: Օ՛ի այլ զինչ է պատառումս այս, քան թէ մեղաց մերոց հարուած և պատուհաս յանցանաց. որով և յայտ իսկ է, թէ չիք

1 Մանուէլ Յունաց կայսր:

1 Սակեղոյնացիք բաժնը պէտք է ըստին կամ փոփոխ ազգերն իմանամք հոս. և որովհետեւ ասոնք ցամաքաւ կուգային առաջին անգամները զերուսաղէմ ազատելու համար, վասն որոյ Սակեղոյնացիք անցնելով նոյն երկրին անուամբը ճանչցուած կերելին ազգայնոցմէ ոմանց:

բժշկութիւնն վերաց մերոց, բայց միայն աղօթից օժանդակութեամբ և Աստուծոյ ձեռնտուութեամբ : Այլ մեր զօրէն խաղալիկ մանկանց կամ անհմուտ բժշկաց, ի վէրս գլխոյ՝ յոտից փութալ բժշկութիւնն. և փոխանակ ի կարեւոր գեղս փութալոյ, ճեմականացն հետեւիմք գտմանց : Այլ ասէ. — Ի ճշմարիտն ընթանամք կրօնս, յիմաստնոց գիւտս և ի տեսութիւնն — : Այլ անմտութեանս. յոր ճշմարիտ, կամ յորոց իմաստնոց գիւտ :

« Արդ, բեր ինձ յառաջ զհաւատքն իկիսական և զսահմանադրութիւնն սրբոց հարցն, և հաստատեալն զիրաց քոց առաջարկութիւնն : Ամենայն ումք յայտ է, զի որ ի ձայն մերձ լինի, նմա յայտ է ճշմարիտն՝ քան որ ի բացեսայ կայ : Այլ թէ այսպէս է, որպէս և է իրաւացի, ապա որք ի նախակարգեալ օրինադիր հարսն հուպ էին, և յաւանդիչն հաստատութեան հաւատոց, նոցա յաւէտ պարտ է հաւատալ, քան թէ սուտակապասաց յետնոց. որք ոչ միայն երկար ժամանակաւ և հեռի միջոցաւ յետնեալք են, այլ և վարուց եւս մաքրութեամբ ի նոյն համեմատութենէ վերջացեալ գտանին¹ : Արք զմեծ և զկարեւոր հոգաբարձութենէ անփոյթ արարեալ, զոչ պիտանիս ջանան հաստատել : Արք բժշկական արուեստի հմուտք գոյով, ի հաւաքումն ծաղկանց՝ միայն զպիտանին և զօգտակարն ժողովեն, և զխոտանն և զանպիտանն ի բաց ընկենուն : Օր պարտ էր և ոգւոց բժշկացս այսմ փոյթ յանձին ունել, և ոչ ի վայրապար և յանօգուտ

նորաձեւս փութալ, և զպարզամիտն և զանիմաստն պատրել : Արդարեւ հովիւք մոլորեցան, և ի սպանութիւն հօտին Վրիստոսի միաբանեցան, և սպանութիւնն ոչ ըստ մարմնոյ, այլ ըստ հոգւոյ :

« Այլ արդ, եղից յայսմ վայրի առաջի լսասիրաց սեղան լի հոգեւոր խահիւք՝ զհրալից բանս սրբոյ դիտապետին Վրիգորի վկայասիրի » :

Այսպէս վերջացնելով իւր խօսքը, մէջ կը բերէ Վկայասիրի մէկ ճառը, որոյ վերադիրն է այս. « Յաղագրս միտւորութեան և բնութեան և դիմի և անձնաւորութեան ». և կ'ըսկրսի այս բառերով. « Սիւսութեան է ստոյգ և ճշմարիտ և համանիւթ մասնաբար որոշելոց, որոց ոչ ինչ տարանիւթ ընդդէմ երեւի » : Այլ այս ճառս բովանդակ Վկայասիրին չէ. այլ իբրեւ վկայութիւն բերելով անոր մէկ համառօտ հաստատածը միայն, ուրիշ աստուածաբաններէն եւս նոյն մտաց համեմատ պարբերութիւններ քաղելով՝ կ'ըսկրսի ինքը դարձեալ շատ վկայութիւններով հաստատել ի Վրիստոս մի բնութիւն յերկուց միաւորեալ : Արդ հետեւ Անուարդեցւոյն դաւանութեան թղթին մէջ գրած էր բացայայտ բառերով խոստովանել ի Վրիստոս երկու բնութիւն, երկու կամք և երկու ներդործութիւն :

Այլ է ի զատ ուրիշ աստուածաբանական դրուածքներ ալ ունի՝ ջրախառն բաժակաւ պատարագելը ընդդէմ կանոնի ըլլալուն վերայ. և սոյն ճառիս մէջ գեղեցիկ և ազդու ոճով կը պատմէ նախ նոյն կրօնական անցքերուն վերայօք, և կը խրկէ զայն նոյն ժողովքը կազմողներուն :

Աւնի դարձեալ ուրիշ խրատական ճառեր իւր ծանօթներուն դը-

¹ Այն է Գրի. Կաթ. Անուարդեցւոյն և իւր համախոհները :

բուած, որոնք խմորեալ էին ունիթու
րաց օտարուսոյց վարդապետութիւն
ներով: Սիով բանիւ՝ բացի Ազգեկիէն
մեկնութենէ ու քարոզներէ, միւս
գրուածները գրեթէ բոլորն ալ ազ-
գային եկեղեցւոյն պաշտպանութեւ
համար են, և բոլոր իւր ճիգը թա-
փած է ընդդէմ եկեղեցւոյ հակա-
ռակողոց, լատին վարդապետաց:
Իւր գրիչը ոչ միայն օրինակ է գե-
ղեցիկ ոճոյ, այլ և բարեպաշտ սրտի
և ազգասէր ոգւոյ, որում ամենայն
եկեղեցականք և երեւելի աշխար-
հականք ազգիս պարտին նախանձա-
ւոր և հետեւող ըլլալ:

Ը.Ձ. ԳԵՅԻՆ

Ճառանգաւորաց դպրոցին համար
անցեալ օր Եւգոկիայէն պատանի մի
խրկուած էր Գեւորպատիւ Առաջ-
նորդին յատուկ յանձնագրովը, որ
կ'իմացընէր յիշեալ պատանւոյն՝ Յու-
ցակին պայմանալը համեմատ ընտ-
րուած ըլլալը: Այսու ամենայնիւ
Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարքը
երկու օրէն յետոյ խրկեց զպատանին
սուրբ Աթոռոյս յարգոյ բժիշկ պա-
րոն Ա. Տէպէճեանին որ քննէ զինքը
ըստ օրինի արուեստին: Հրամանը
գործադրուելով՝ յետագայ վիշապ-
գրով կը հաստատէ Պ. բժիշկը տը-
ղուն առողջութեան գոհացուցիչ վի-
ճակը:

Թիւ — 7.

Ամենապատիւ — Սրբազան Հայր:

Ըստ հրամանի Չեր բարձր Սրբազ-
նութեան և ըստ կանոնի Սուրբ Ա-
թոռոյս, Եւգոկիայի Կարապետ ա-
նուն Ճառանգաւորաց դպրոցի նորեկ

աշակերտին այցելութիւն ընելով,
իւր կողմնածքին բնական նիհարու-
թենէն, և ձախ ազգրին վերայ ան-
միտա պալարէ մը ի զատ, թէ ժա-
ռանգական և թէ ստացական ախտ
մը՝ նա եւս ամենեւին բնական պա-
կասութիւն մը չունենալուն վկայե-
լով կ'ստորագրեմ:

Գ. Ա. Ե. Կ. Ս. Տէպէճեան:

66 Յունիւն 8

Ի լին Ս. Յովնէիս:

— Սուրբ Աթոռոյս Ճառանգաւո-
րաց և նախկին դպրոցի աշակերտաց
տարեկան բնութիւնը ըստ սովորու-
թեան՝ Սրբոց Վարդանանց տօնին
նախընթաց շաբթուին ըլլալով, այս
տարի երկու շաբթ յառաջ սկսուե-
ցաւ, ոյսինքն յունուարի 18 ին, և
օրովհետեւ գեա լրացած չէ, վասն
որոյ թէ քննութեանց արդիւնքը և
թէ Սրբոց Վարդանանց աւուր ըլ-
լալիք դպրոցական հանգէսը եկող
ամօուն կը հրատարակեմ:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Անցեալ ամսոյ 5 ին, Սեբսիկայի
Կոյսեր լիազօր Վեսպան զօրապետ
Վսեմախոյլ Աննարոս Սարգէզը,
մեկնեցաւ ի Կոստանդինուպօլիս: Հի-
շեալ դեսպանը մեկնելէն քանի մի օր
առաջ փառաւոր խնջոյք մի տուաւ
քաղաքիս Հիւսպատոսներուն, ուր
հրաւիրեալ էր յատկապէս և Վսեմ.
Կոռաւարիչ Իզդէթ փաշայն:

— Սուրբ Բաղաքիս՝ Ամերիկայի
միացեալ նահանգաց Հիւսպատոսը
վեց ամսէն ի վեր է հրաժարած ու
մեկնած ըլլալով, անոր յաջորդն յու-
նուար ամսոյ 6 ին հասաւ, որ է Վիք-